

Вдовиченко Олександр. Інституційно-економічна природа експортного потенціалу аграрного сектору України. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2026. Випуск 1. С. 60-68.

DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2026.01.060>

УДК: 339.564:338.43:330.341.2
JEL: F14, Q17, O13, D23, P48.

Вдовиченко Олександр
аспірант

Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

E-mail: vdovichenko_op@ukr.net

ORCID: 0009-0000-5293-8576

ІНСТИТУЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Анотація

Вступ. Аграрний сектор України є одним із ключових елементів національної економіки та формує значну частку валютних надходжень держави. У сучасних умовах розвиток зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств набуває стратегічного значення, оскільки забезпечує інтеграцію України до глобального продовольчого ринку, зміцнення продовольчої безпеки та підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва. Водночас воєнні виклики, логістичні обмеження, нестабільність міжнародних ринків і посилення регуляторних вимог ЄС формують потребу в переосмисленні інституційно-економічної природи експортного потенціалу аграрного сектору.

Методи. В процесі проведення дослідження було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема: монографічний метод - для узагальнення наукових підходів до трактування сутності експортного потенціалу аграрного сектору; інституціональний підхід - для дослідження впливу формальних і неформальних інститутів на розвиток аграрного експорту; системний аналіз - для визначення взаємозв'язку економічних, організаційних, логістичних та інноваційних складових експортного потенціалу; методи аналізу і синтезу - для оцінювання сучасного стану та тенденцій розвитку аграрного експорту України; статистико-економічний метод - для аналізу показників зовнішньоторговельної діяльності аграрного сектору; порівняльний метод - для зіставлення вітчизняних та міжнародних підходів до розвитку експортного потенціалу; абстрактно-логічний метод - для формування висновків і обґрунтування напрямів зміцнення експортного потенціалу аграрного сектору України.

Результати. Результати дослідження засвідчили, що експортний потенціал аграрного сектору формується під впливом ресурсних, інституційних, логістичних та інноваційних чинників, а його ефективність залежить від якості інституційного середовища й адаптації до міжнародних вимог. Встановлено, що домінування сировинної моделі експорту та високі логістичні витрати стримують підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України. Обґрунтовано доцільність розвитку переробної промисловості, цифровізації зовнішньоторговельних процесів і модернізації системи державної підтримки агроекспорту.

Перспективи. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням механізмів цифрової трансформації системи агроекспорту, оцінюванням ефективності інструментів державної підтримки та формуванням моделей розвитку експорту продукції з високою доданою вартістю. Особливого значення набувають дослідження адаптації аграрного сектору України до вимог ЄС, розвитку логістичної інфраструктури та інтеграції ESG-орієнтованих підходів у систему управління зовнішньоекономічною діяльністю.

Ключові слова: експортний потенціал, аграрний сектор, інституційне середовище, зовнішньоекономічна діяльність, конкурентоспроможність, аграрний експорт, цифровізація, логістична інфраструктура, державна підтримка, євроінтеграція.

Вступ.

Аграрний сектор України є одним із ключових елементів національної економіки та формує значну частку валютних надходжень держави. У сучасних умовах розвиток зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств набуває стратегічного значення, оскільки забезпечує інтеграцію України до глобального продовольчого ринку, зміцнення продовольчої безпеки та підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва. Водночас воєнні виклики, логістичні обмеження, нестабільність міжнародних ринків і посилення регуляторних вимог ЄС формують потребу в переосмисленні інституційно-економічної природи експортного потенціалу аграрного сектору.

Сучасна модель аграрного експорту України характеризується високою залежністю від сировинної продукції, значною концентрацією експорту зернових та олійних культур, а також чутливістю до зовнішніх шоків. У цих умовах зростає роль інституційного середовища, яке визначає ефективність функціонування аграрного ринку, рівень інвестиційної активності, доступ до міжнародних ринків та адаптацію до міжнародних стандартів якості й безпечності продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У працях О. Яценко, Т. Мельник, С. Урби, Н. Корженівської та В. Бордаєва досліджуються теоретичні та прикладні аспекти розвитку експортного потенціалу аграрного сектору, його конкурентоспроможності та впливу глобалізаційних процесів на зовнішньоекономічну діяльність. Д. Норт, Т. Прутська, О. Кірейцева, Н. Починок і Н. Трусова значну увагу приділяють ролі інституційного середовища, цифровізації логістичних процесів, неформальних інститутів та механізмів державної підтримки у забезпеченні ефективності аграрного експорту. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання комплексного поєднання інституційних, цифрових та логістичних чинників формування експортного потенціалу аграрного сектору України в умовах воєнних і євроінтеграційних трансформацій.

Мета.

Метою статті є обґрунтування інституційно-економічної природи експортного потенціалу аграрного сектору та визначення ключових чинників його формування в умовах сучасних трансформаційних процесів.

Методологія дослідження.

В процесі проведення дослідження було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема: монографічний метод - для узагальнення наукових підходів до трактування сутності експортного потенціалу аграрного сектору; інституціональний підхід - для дослідження впливу формальних і неформальних інститутів на розвиток аграрного експорту; системний аналіз - для визначення взаємозв'язку економічних, організаційних, логістичних та інноваційних складових експортного потенціалу; методи аналізу і синтезу - для оцінювання сучасного стану та тенденцій розвитку аграрного експорту України; статистико-економічний метод - для аналізу показників зовнішньоторговельної діяльності аграрного сектору; порівняльний метод - для зіставлення вітчизняних та міжнародних підходів до розвитку експортного потенціалу; абстрактно-логічний метод - для формування висновків і обґрунтування напрямів

зміцнення експортного потенціалу аграрного сектору України.

Результати.

Експортний потенціал аграрного сектору доцільно розглядати як інтегровану сукупність ресурсних, виробничих, організаційних, фінансових, інституційних та інноваційних можливостей аграрної системи забезпечувати конкурентоспроможну присутність на міжнародних ринках. У сучасній економічній науці експортний потенціал трактується не лише як здатність країни або окремої галузі формувати достатні обсяги експортної продукції, а як комплексна характеристика ефективності функціонування економічної системи в умовах глобальної конкуренції [1]. Представники ресурсного підходу пов'язують експортний потенціал насамперед із наявністю природно-ресурсних, виробничих і трудових ресурсів, які забезпечують можливість стабільного виробництва конкурентоспроможної продукції [2]. Водночас інституціоналісти наголошують, що сам по собі ресурсний потенціал не гарантує високої ефективності експорту без належного розвитку інституційного середовища та механізмів державного регулювання [3].

На думку науковців, конкурентоспроможність національного експорту формується під впливом взаємодії факторних умов, попиту, суміжних галузей та стратегії розвитку підприємств, що створює так звані конкурентні переваги країни [4]. У контексті аграрного сектору це означає необхідність поєднання природних переваг України із сучасними технологіями виробництва, ефективною логістикою, інноваційною діяльністю та адаптацією до міжнародних стандартів. Д. Норт у межах інституційної теорії підкреслював, що ключовим чинником економічного розвитку є якість інститутів, які формують правила взаємодії економічних суб'єктів та визначають рівень трансакційних витрат [5]. Саме тому формування експортного потенціалу аграрного сектору залежить не лише від обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, а й від рівня розвитку інституційного середовища, ефективності державного регулювання, логістичної інфраструктури та здатності суб'єктів господарювання адаптуватися до змін глобального ринку.

У працях науковців експортний потенціал аграрного сектору розглядається як багатокомпонентна система, що поєднує виробничі, економічні, організаційні та зовнішньоекономічні складові [6]. Зокрема, дослідники наголошують, що в умовах євроінтеграції особливого значення набувають інноваційність аграрного виробництва, розвиток цифрових технологій, відповідність міжнародним стандартам якості та формування експортно орієнтованих ланцюгів доданої вартості. Одночасно підкреслюється, що конкурентоспроможність аграрного експорту значною мірою визначається ефективністю функціонування інституційної інфраструктури, включаючи систему сертифікації, фінансового забезпечення, страхування ризиків та інформаційного супроводу зовнішньоторговельної діяльності [7].

Інституційна складова експортного потенціалу охоплює систему формальних і неформальних інститутів, які визначають правила функціонування аграрного ринку та зовнішньоекономічної діяльності. До формальних інститутів належать нормативно-правове регулювання, митна система, механізми державної підтримки експорту, стандарти сертифікації та контролю якості продукції, механізми валютного регулювання та інструменти стимулювання інвестиційної діяльності. Саме формальні інститути забезпечують передбачуваність економічного середовища, зниження адміністративних бар'єрів та адаптацію аграрного сектору до вимог міжнародної торгівлі. У контексті євроінтеграційних процесів важливого значення набуває гармонізація українського законодавства із регламентами ЄС, розвиток систем простежуваності продукції та цифровізація процедур зовнішньоекономічної діяльності.

Неформальні інститути включають рівень довіри між учасниками ринку, ділову репутацію, культуру ведення бізнесу, практики кооперації та соціально-економічні норми взаємодії. За теорією Д. Норта саме неформальні інститути часто визначають реальну ефективність функціонування формальних правил, оскільки впливають на поведінку економічних агентів та рівень їхньої готовності до співпраці [8]. У аграрному секторі неформальні інститути відіграють особливо важливу

роль у розвитку кооперативного руху, формуванні партнерських відносин між виробниками та експортерами, забезпеченні довгострокових контрактних зв'язків і зниженні трансакційних витрат. В умовах воєнної економіки значення інституційної довіри, адаптивності та кооперації суттєво зростає, оскільки саме вони формують основу стійкості аграрного експорту та здатності аграрного сектору реагувати на зовнішні виклики.

У сучасних умовах важливого значення набуває гармонізація українського законодавства із нормативною базою ЄС, що є однією з ключових передумов інтеграції України до європейського економічного простору. Адаптація аграрного сектору до вимог європейського ринку передбачає впровадження систем простежуваності продукції, дотримання санітарних і фітосанітарних стандартів, розвиток цифрових механізмів контролю та підвищення прозорості ланцюгів постачання. Особливого значення набуває імплементація регламентів ЄС у сфері безпечності харчових продуктів, екологічної відповідальності та цифрового супроводу зовнішньоторговельних операцій. Важливим елементом цього процесу є інтеграція українських виробників до систем TRACES, ePhyto та інших цифрових платформ, що забезпечують електронний документообіг і контроль відповідності продукції міжнародним стандартам.

Розвиток системи простежуваності та цифрового контролю є особливо актуальним у контексті посилення екологічних вимог ЄС та впровадження нових механізмів регулювання міжнародної торгівлі. Зокрема, вимоги European Green Deal та механізми екологічної сертифікації формують нові умови доступу агропродовольчої продукції до європейського ринку. У цих умовах українські експортери змушені адаптувати виробничі процеси до міжнародних стандартів якості, екологічної безпечності та корпоративної прозорості. Реалізація таких заходів сприяє зниженню трансакційних витрат, скороченню часу проходження митних процедур, підвищенню рівня довіри міжнародних партнерів та зміцненню конкурентних позицій української агропродукції на світових ринках.

Статистичні дані свідчать, що аграрний сектор залишається одним із ключових джерел валютних надходжень України.

За даними Державної служби статистики України у 2024 р. частка агропродовольчої продукції у загальній структурі товарного експорту України перевищувала 55 %, а обсяг аграрного експорту оцінювався більш ніж у 22 млрд дол. США. Основу експорту традиційно становили зернові культури, олійні культури та продукти їх переробки. Зокрема, частка зернових у структурі аграрного експорту перевищувала 35 %, тоді як соняшникова олія та інші продукти переробки забезпечували близько 25–30 % валютних надходжень аграрного сектору. Водночас, питома вага продукції глибокої переробки у структурі експорту залишається порівняно низькою, що свідчить про збереження сировинної моделі розвитку аграрного сектору.

Економічна складова експортного потенціалу визначається рівнем ресурсного забезпечення аграрного виробництва, ефективністю використання земельних, трудових і фінансових ресурсів, продуктивністю праці та інноваційною активністю суб'єктів господарювання. Україна володіє значним природно-ресурсним потенціалом, оскільки площа сільськогосподарських угідь перевищує 41 млн га, з яких близько 32 млн га становить рілля. Це формує передумови для забезпечення високого рівня виробництва аграрної продукції та розвитку експортної спеціалізації. Водночас ефективність використання наявного ресурсного потенціалу значною мірою залежить від рівня технологічного забезпечення виробництва, доступу до фінансових ресурсів та впровадження інноваційних технологій.

Важливим чинником зміцнення експортного потенціалу є розвиток переробної промисловості та збільшення частки продукції з високою доданою вартістю у структурі експорту. Світовий досвід демонструє, що найбільш стійкі конкурентні переваги формуються саме у країнах, які орієнтуються на експорт готової продукції та розвиток внутрішніх ланцюгів створення вартості. В Україні ж домінування сировинної моделі аграрного експорту обмежує можливість довгострокового економічного зростання та посилює залежність від кон'юнктури світових товарних ринків. Наприклад, коливання світових цін на зернові культури безпосередньо впливають на обсяги

валютних надходжень, рівень рентабельності аграрного виробництва та фінансову стійкість експортерів.

Додатковим стримуючим фактором залишаються високі логістичні витрати, які в умовах воєнної економіки суттєво зросли. Якщо до 2022 р. логістичні витрати становили в середньому 15–20 % у структурі собівартості аграрної продукції, то в окремі періоди воєнного часу їх частка перевищувала 30–40 %. Це негативно вплинуло на конкурентоспроможність української продукції на міжнародних ринках та актуалізувало потребу у розвитку альтернативних логістичних маршрутів, модернізації портової інфраструктури й цифровізації системи управління експортними потоками. У таких умовах стратегічного значення набуває трансформація експортної моделі аграрного сектору на засадах інноваційного розвитку, модернізації переробної промисловості та інтеграції до глобальних ланцюгів доданої вартості.

Вагомий вплив на реалізацію експортного потенціалу аграрного сектору має логістична система, оскільки саме вона забезпечує фізичне переміщення продукції до міжнародних ринків та визначає рівень транспортних витрат у структурі собівартості аграрної продукції.

До початку повномасштабної війни морські порти Чорного моря забезпечували понад 70 % аграрного експорту України, що формувало відносно стабільну та економічно ефективну модель зовнішньої торгівлі. Однак воєнні дії спричинили руйнування транспортної інфраструктури, блокування частини морських портів, зростання вартості перевезень і переорієнтацію експортних потоків на альтернативні логістичні маршрути через західний кордон та дунайські порти. У результаті суттєво зросли витрати аграрних підприємств на транспортування, страхування вантажів і зберігання продукції, що негативно вплинуло на цінову конкурентоспроможність української агропродукції на світових ринках.

За оцінками профільних аналітичних центрів, у 2021 р. середня вартість логістики зернових культур становила близько 30–40 дол. США за тону, тоді як у 2022–2023 рр. цей показник у окремі періоди перевищував 100–120 дол. США за тону. Частка логістичних витрат у структурі собівартості аграрної продукції зросла з 15–20 % до 30–40 %, що призвело до зниження рентабельності експортних операцій та скорочення прибутковості аграрного виробництва. Одночасно збільшилось навантаження на залізничну інфраструктуру та прикордонні переходи, що зумовило виникнення черг, затримок постачання та додаткових транзакційних витрат. У цих умовах важливого значення набуває розвиток мультимодальної логістики, яка передбачає поєднання залізничного, автомобільного, річкового та морського транспорту з метою оптимізації експортних маршрутів і зниження транспортних витрат.

Стратегічним напрямом зміцнення експортного потенціалу є модернізація портової інфраструктури та розвиток дунайського логістичного кластеру. У 2024 р. частка дунайських портів у структурі аграрного експорту України суттєво зросла порівняно з довоєнним періодом, що стало важливим фактором підтримання стабільності зовнішньоторговельної діяльності. Одночасно актуалізується необхідність розвитку сучасних елеваторних потужностей, контейнерної логістики, систем автоматизованого управління перевезеннями та цифрового моніторингу товарних потоків. Важливим напрямом є також інтеграція української транспортної системи до європейської логістичної інфраструктури та розширення пропускної спроможності прикордонних переходів із країнами ЄС.

Суттєвим чинником розвитку експортного потенціалу є цифрова трансформація аграрного сектору, яка забезпечує підвищення ефективності управління зовнішньоекономічною діяльністю та адаптацію аграрного ринку до сучасних міжнародних вимог. Використання електронних платформ, цифрових сертифікатів, систем моніторингу та простежуваності дозволяє підвищити ефективність зовнішньоторговельних операцій, скоротити адміністративні витрати та забезпечити відповідність міжнародним стандартам якості й безпечності продукції [9]. В умовах євроінтеграції особливого значення набуває впровадження цифрових механізмів контролю, сумісних із системами ЄС, зокрема TRACES, ePhyto та електронними платформами митного оформлення.

За оцінками міжнародних експертів, цифровізація логістичних і зовнішньоторговельних процесів дозволяє скоротити час проходження експортних процедур на 20–40 %, а адміністративні витрати - у середньому на 15–25 % [10]. В Україні активно розвиваються електронний документообіг, цифрові аграрні реєстри та інформаційні системи підтримки експорту. Зокрема, функціонування Державного аграрного реєстру (ДАР) та впровадження електронних сертифікатів сприяють підвищенню прозорості аграрного ринку та спрощенню взаємодії між виробниками, державними органами та міжнародними партнерами. Одночасно використання GPS-моніторингу, IoT-технологій та систем цифрової аналітики забезпечує можливість оперативного контролю логістичних процесів, оптимізації маршрутів перевезень і підвищення ефективності управління товарними потоками.

У перспективі інтеграція цифрових рішень у систему агроекспорту сприятиме формуванню єдиного цифрового середовища взаємодії між виробниками, експортерами, митними органами, логістичними операторами та міжнародними партнерами. Це створить передумови для зниження трансакційних витрат, підвищення рівня простежуваності продукції та зміцнення конкурентних позицій українського аграрного сектору на світових ринках. Крім того, цифровізація сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості аграрного сектору, розвитку електронної торгівлі агропродовольчою продукцією та інтеграції України до глобальних цифрових платформ міжнародної торгівлі.

Інституційно-економічна природа експортного потенціалу аграрного сектору також безпосередньо пов'язана із системою державної підтримки, яка формує базові умови функціонування зовнішньоекономічної діяльності та визначає можливості розвитку конкурентоспроможного аграрного виробництва [11].

У сучасних умовах державне регулювання відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стійкості аграрних підприємств, розвитку експортної інфраструктури, мінімізації зовнішньоекономічних ризиків та стимулюванні структурної модернізації аграрного сектору. Особливої актуальності це набуває в умовах воєнної економіки, коли аграрні підприємства функціонують в умовах високої невизначеності, логістичних обмежень та нестабільності міжнародних ринків.

Важливими інструментами державної підтримки залишаються експортне кредитування, страхування зовнішньоекономічних ризиків, підтримка інвестицій у переробку та логістику, а також стимулювання інноваційної діяльності. Доступ до фінансових ресурсів є одним із ключових факторів розвитку експортного потенціалу, оскільки саме він забезпечує можливість модернізації виробництва, оновлення технічної бази та впровадження сучасних технологій. Значну роль у підтримці аграрного сектору відіграють державні програми пільгового кредитування, зокрема механізм «Доступні кредити 5–7–9 %», який дозволяє аграрним підприємствам залучати фінансові ресурси для розвитку виробництва та забезпечення оборотного капіталу. Водночас в умовах воєнних ризиків особливого значення набуває розвиток системи страхування аграрного експорту, яка сприяє зниженню фінансових втрат унаслідок логістичних, валютних і політичних ризиків.

Суттєвим напрямом державної підтримки є стимулювання розвитку переробної промисловості та формування експортно орієнтованих ланцюгів доданої вартості. Домінування сировинної моделі аграрного експорту обмежує можливості довгострокового економічного зростання, тому державна політика має бути спрямована на підтримку виробництва продукції глибокої переробки, розвиток харчової промисловості та збільшення частки готової продукції у структурі експорту. Важливого значення набувають механізми податкового стимулювання інвестицій у переробні підприємства, підтримка створення індустріальних агропарків, розвиток логістичних хабів та експортної інфраструктури.

У сучасних умовах одним із пріоритетних напрямів державної політики стає розвиток інноваційної та цифрової складової аграрного експорту. Підтримка впровадження цифрових платформ, систем простежуваності продукції, електронного документообігу та smart-технологій сприяє підвищенню прозорості зовнішньоторговельних операцій і зміцненню конкурентних позицій

української агропродукції на міжнародних ринках. Одночасно державна підтримка інноваційної діяльності забезпечує розвиток точного землеробства, автоматизації виробничих процесів, біотехнологій та енергоефективних технологій, що позитивно впливає на продуктивність аграрного виробництва та якість продукції.

В умовах євроінтеграції державна політика має бути орієнтована на розвиток конкурентних переваг аграрного сектору та підтримку переходу до моделі експорту продукції з високою доданою вартістю. Це передбачає гармонізацію нормативно-правового середовища із законодавством ЄС, удосконалення системи сертифікації та контролю якості продукції, адаптацію до екологічних і санітарних стандартів, а також розвиток механізмів підтримки експортерів у процесі виходу на міжнародні ринки. Особливого значення набуває формування сучасної системи інституційного супроводу аграрного експорту, яка включає інформаційно-консультаційну підтримку, експортне страхування, розвиток міжнародної кооперації та стимулювання участі українських виробників у глобальних ланцюгах створення вартості.

Крім того, державна підтримка повинна бути спрямована на забезпечення стійкості аграрного сектору до зовнішніх викликів і кризових трансформацій. У сучасних умовах важливого значення набуває розвиток механізмів адаптивного управління, підтримка диверсифікації експортних ринків, стимулювання екологізації аграрного виробництва та інтеграція принципів ESG-орієнтованого управління у систему функціонування аграрного сектору. Реалізація таких заходів сприятиме зміцненню експортного потенціалу України, підвищенню ефективності аграрного виробництва та забезпеченню стійкого розвитку національної економіки в умовах глобальних трансформацій.

Висновки і перспективи.

Експортний потенціал аграрного сектору є складною багаторівневою економічною категорією, що формується під впливом взаємодії ресурсних, організаційних, інституційних та інноваційних чинників. Його реалізація залежить від ефективності інституційного середовища, рівня державної підтримки, розвитку логістичної інфраструктури та здатності аграрного сектору адаптуватися до вимог міжнародних ринків.

У сучасних умовах стратегічного значення набуває модернізація інституційного забезпечення агроекспорту, гармонізація нормативно-правової бази із законодавством ЄС, розвиток цифрових систем простежуваності продукції та стимулювання виробництва продукції з високою доданою вартістю. Реалізація цих напрямів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності аграрного сектору України, зміцненню його експортного потенціалу та формуванню стійкої моделі інтеграції у світовий агропродовольчий ринок.

Водночас, подальший розвиток експортного потенціалу аграрного сектору потребує формування комплексної моделі взаємодії держави, бізнесу та міжнародних інституцій, орієнтованої на забезпечення довгострокової економічної стійкості та інноваційної модернізації аграрного виробництва. Особливого значення набувають розвиток експортно орієнтованих кластерів, розширення доступу аграрних підприємств до фінансових ресурсів, стимулювання інвестицій у переробну промисловість і логістику, а також інтеграція цифрових технологій у систему управління зовнішньоекономічною діяльністю. У перспективі це створить передумови для диверсифікації структури аграрного експорту, збільшення частки продукції глибокої переробки, зростання валютних надходжень та зміцнення позицій України на глобальному продовольчому ринку.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням механізмів цифрової трансформації системи агроекспорту, оцінюванням ефективності інструментів державної підтримки та формуванням моделей розвитку експорту продукції з високою доданою вартістю. Особливого значення набувають дослідження адаптації аграрного сектору України до вимог ЄС, розвитку логістичної інфраструктури та інтеграції ESG-орієнтованих підходів у систему управління

зовнішньоекономічною діяльністю.

Список використанх джерел

1. Яценко О. М., Невзгляд Н. Г., Невзгляд А. Г. Розвиток експортного потенціалу аграрного сектора економіки України в умовах глобалізації. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. № 3. С. 39–48.
2. Мельник Т. Експортний потенціал України: методологія оцінки та аналіз. *Міжнародна економічна політика*. 2008. № 1–2. С. 241–271.
3. Бордаєв В. В. Стратегічне забезпечення інноваційного розвитку експортоорієнтованих підприємств в умовах глобальної конкуренції. *Академічні візії*. 2025. № 45. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15790124>
4. Кірейцева О., Дубенець О., Кузьменко М. Міжнародна конкурентоспроможність національної економіки в умовах економічної євроінтеграції. *Grail of Science*. 2024. № 43. С. 131–135. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.20.09.2024.021>
5. North D. C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678>
6. Корженівська Н. Л., Осадчук І. О., Сидорак Я. І. Експортний потенціал аграрної галузі України в умовах невизначеності та ризиків. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2024. № 43. С. 142–147. DOI: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2024-2.21>
7. Урба С. І. Реалізація експортного потенціалу аграрного сектору в системі зовнішньоекономічної безпеки України. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 33. С. 116–124. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct33-19>
8. Прутська Т. Ю. Неформальні інститути як чинники розвитку підприємництва. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2014. № 2. С. 181–188.
9. Починок Н. В., Люба А. І. Електронний документообіг в міжнародній логістиці та його інтеграція в облікову систему підприємства. *Актуальні питання економічних наук*. 2026. № 21. С. 88–95.
10. World Bank. *Doing Business 2020: Trading Across Borders*. Washington, DC : World Bank Group, 2020. URL: <https://www.worldbank.org/> (дата звернення: 13.02.2026).
11. Трусова Н. Науково-методичні аспекти нарощування експортного потенціалу в галузевій системі аграрного сектора України. *Економіка та суспільство*. 2025. № 77. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-64>

Статтю отримано: 19.02.2026 / Рецензування 06.04.2026 / Прийнято до друку: 30.04.2026

Oleksandr Vdovychenko
Postgraduate Student
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine
E-mail: vdovichenko_op@ukr.net
ORCID: 0009-0000-5293-8576

INSTITUTIONAL AND ECONOMIC NATURE OF THE EXPORT POTENTIAL OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

Abstract

Introduction. The agricultural sector of Ukraine is one of the key elements of the national economy and forms a significant share of the state's foreign exchange earnings. In modern conditions, the development of foreign economic activity of agricultural enterprises is gaining strategic importance, as it ensures the integration of Ukraine into the global food market, strengthening food security and increasing the competitiveness of agricultural production. At the same time, military challenges, logistical constraints, instability of international markets and tightening of EU regulatory requirements create the need to rethink the institutional and economic nature of the export potential of the agricultural sector.

Methods. In the process of conducting the study, a complex of general scientific and special research methods was used, in particular: monographic method - to generalize scientific approaches to interpreting the essence of the export potential of the agricultural sector; institutional approach - to study the influence of formal and informal institutions on the development of agricultural exports; system analysis - to determine the relationship between economic, organizational, logistical and innovative components of export potential; methods of analysis and synthesis - to assess the current state and trends in the development of agricultural exports of Ukraine; statistical and economic method - to analyze indicators of

foreign trade activity of the agricultural sector; comparative method - to compare domestic and international approaches to the development of export potential; abstract-logical method - to form conclusions and substantiate directions for strengthening the export potential of the agricultural sector of Ukraine.

Results. The results of the study showed that the export potential of the agricultural sector is formed under the influence of resource, institutional, logistical and innovative factors, and its effectiveness depends on the quality of the institutional environment and adaptation to international requirements. It was established that the dominance of the raw material export model and high logistics costs hinder the increase in the competitiveness of the agricultural sector of Ukraine. The feasibility of developing the processing industry, digitalizing foreign trade processes and modernizing the system of state support for agricultural exports is substantiated.

Discussion. Prospects for further research are related to the development of mechanisms for the digital transformation of the agricultural export system, assessing the effectiveness of state support instruments, and forming models for the development of exports of products with high added value. Of particular importance are studies of the adaptation of the agricultural sector of Ukraine to EU requirements, the development of logistics infrastructure, and the integration of ESG-oriented approaches into the foreign economic activity management system.

Keywords: export potential, agricultural sector, institutional environment, foreign economic activity, competitiveness, agricultural exports, digitalization, logistics infrastructure, state support, European integration.

References

1. Yatsenko, O. M., Nevzghliad, N. H., & Nevzghliad, A. H. (2015). Rozvytok eksportnoho potentsialu aharnoho sektora ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [Development of the export potential of the agricultural sector of Ukraine's economy under globalization]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, 3, 39–48.
2. Melnyk, T. (2008). Eksportnyi potentsial Ukrainy: metodolohiia otsinky ta analiz [Export potential of Ukraine: methodology of assessment and analysis]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, 1–2, 241–271.
3. Bordaiev, V. V. (2025). Stratehichne zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku eksportoorientovanykh pidpriemstv v umovakh hlobalnoi konkurentsii [Strategic support for innovative development of export-oriented enterprises under global competition]. *Akademichni vizii*, 45. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15790124>
4. Kireitseva, O., Dubenets, O., & Kuzmenko, M. (2024). Mizhnarodna konkurentospromozhnist natsionalnoi ekonomiky v umovakh ekonomichnoi yevrointehratsii [International competitiveness of the national economy in conditions of economic European integration]. *Grail of Science*, 43, 131–135. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.20.09.2024.021>
5. North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678>
6. Korzhenivska, N. L., Osadchuk, I. O., & Sydorak, Ya. I. (2024). Eksportnyi potentsial aharnoi haluzi Ukrainy v umovakh nevyznachenosti ta ryzykiv [Export potential of the agricultural sector of Ukraine under uncertainty and risks]. *Podilskyi visnyk: silske hospodarstvo, tekhnika, ekonomika*, 43, 142–147. <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2024-2.21>
7. Urba, S. I. (2019). Realizatsiia eksportnoho potentsialu aharnoho sektora v systemi zovnishnoekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Implementation of the export potential of the agricultural sector in the system of foreign economic security of Ukraine]. *Infrastruktura rynku*, 33, 116–124. <https://doi.org/10.32843/infrastruct33-19>
8. Prutska, T. Yu. (2014). Neformalni instytuty yak chynnyky rozvytku pidpriemnytstva [Informal institutions as factors of entrepreneurship development]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, 2, 181–188.
9. Pochynok, N. V., & Liuba, A. I. (2026). Elektronnyi dokumentoobih v mizhnarodnii lohistytsi ta yoho intehratsiia v oblikovu systemu pidpriemstva [Electronic document management in international logistics and its integration into the enterprise accounting system]. *Aktualni pytannia ekonomichnykh nauk*, 21, 88–95.
10. World Bank. (2020). *Doing business 2020: Trading across borders*. World Bank Group. Retrieved May 13, 2026, from <https://www.worldbank.org/>
11. Trusova, N. (2025). Naukovo-metodychni aspekty naroshchuvannia eksportnoho potentsialu v haluzevii systemi aharnoho sektora Ukrainy [Scientific and methodological aspects of increasing export potential in the sectoral system of the agricultural sector of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 77. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-64>

Received: 02.19.2026 / Review 04.06.2026 / Accepted 04.30.2026

